

ULUSLARARASI ÜSKÜDAR SEMPOZYUMU V

1-5 Kasım 2007

B İ L D İ R İ L E R

CİLT II

EDITÖR

DR. COŞKUN YILMAZ

ÜSKÜDAR
BELEDİYESİ

**ULUSLARARASI
USKUDAR SEMPOZYUMU V**

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Mehmet İpşirli / Prof. Dr. İsmail Eriinsal
Prof. Dr. Mustafa Uzun / Prof. Dr. Zekeriya Kurşun
Prof. Dr. Tufan Buzpınar / Doç. Dr. Mustafa Sabri Küçükaşcı
Yrd. Doc. Dr. Erhan Afyoncu

YAYIN KOORDİNATÖRÜ

Doç. Dr. Mustafa Sabri Küçükaşcı

YAYINA HAZIRLIK

Zafer Cınar, Ugur Demir

İMLA VE TASHİH

Prof. Dr. Mustafa Uzun, Ahmet Karataş

GORSEL ARASTIRMA

Zafer Çınar, Ugur Demir

FOTOGRAFLAR

Zekiye Ermiş, A. Bilal Aslan, Suphi Darıcalı

SEMPOZYUM FOTOĞRAFLARI

Kenan Koca, İsa Telli

TASARIM

Hamit Celebi

BASKI VE CİLT

Görsel Dizayn Ofset Matbaacılık Tic. Ltd. Sti.

İstanbul 2008

ISBN 978-9944-5807-5-5

Telif hakları Üsküdar Belediyesine aittir, tamamı veya bir kısmı izinsiz
basılamaz, çoğaltılamaz, kaynak gösterilmeden iktibas edilemez.

ÜSKÜDAR BELEDİYESİ

Hakimiyeti Milliye Caddesi,

Atlas Çıkmazı No: 69

ÜSKÜDAR / İSTANBUL

Tel: 0 216 531 30 00 • Faks: 0 216 531 31 03

www.uskudar.bel.tr

Karaca Ahmed Hakkında Yeni Bir Kaynak ve Meçhul Kalmış Bilgiler

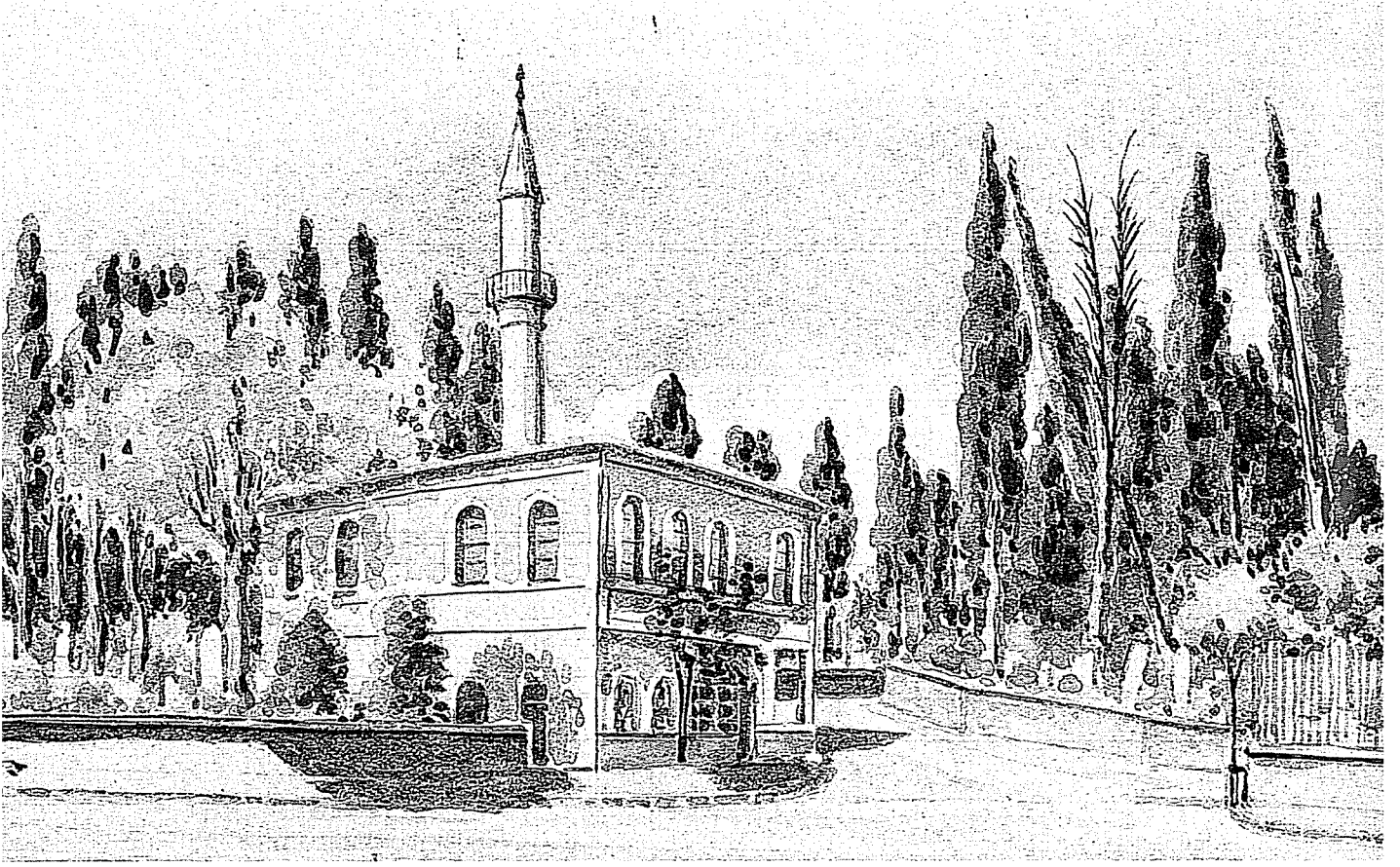
DOÇ. DR. NECDET TOSUN

Marmara Üniversitesi

Meşhur mutasavvıflardan Karaca Ahmed hakkında muhtelif kaynaklardaki bilgiler toplanarak bazı araştırmalar yapılmıştır.¹ Ancak Karaca Ahmed ile ilgili en önemli kaynak olan ve onun menkıbelerini ihtivâ eden *Mir'âtü'l-vefâ li vücûhi's-safâ* isimli yazma eser henüz ilim câmiasında bilinmemektedir ve Karaca Ahmed hakkındaki araştırmalarda kullanılmamıştır. Bu eser Karaca Ahmed'in henüz bilinmeyen yönlerini ortaya koymakta, onun diğer kaynaklarda bulunmayan bazı söz ve menkıbelerini ihtivâ etmektedir. Ayrıca Karaca Ahmed'in soy şeceresi ve tasavvufî silsilesi bu eserde yer almaktadır. Osmanlı döneminde Seyyid Hüseyin Enîsî tarafından yazılan ve Karaca Ahmed hakkında en önemli ve en geniş kaynak mâhiyetinde olan bu eser onun hakkında yeni bilgiler sunmakta, yanlış bilgileri de ortadan kaldırmaktadır. Bu tebliğde bu yazma eser ışığında Karaca Ahmed tanıtılacaktır.

Eser, Osmanlı Türkçesi ile yazılmış olup şimdilik iki yazma nüshası bilinmektedir. Birisi İstanbul'da, Vehbi Koç Vakfı Sadberk Hanım Müzesi Hüseyin Kocabaş Kitaplığı Türkçe Yazmaları Bölümü'nde, 169 numarada kayıtlı olup 21 varaklık nüshadır.² Diğer nüshası İstanbul'da Süleymaniye Kütüphanesi Mikrofilm Arşivi'nde 2605/1 numarada kayıtlıdır. Bu ikinci nüshanın (mikrofilmin) nereden alındığı bilinmemektedir. Bir şahsın özel kütüphanesindeki nüshadan mikrofilme alınmış olup Sadberk Hanım Müzesi'ndeki nüshanın kopyası değildir. Eserin adı *Mir'âtü'l-vefâ li-vücûhi's-safâ*'dır. Müellif esere bu ismi verdiğini eserin içinde kaydetmiştir³. Ayrıca Sadberk Hanım Müzesi'ndeki nüshanın müstensihî eserin baş tarafına *Menâkıb-ı Karaca Ahmed Sultân* kaydını eklemiştir.

Eserin yazarı Seyyid Hüseyin Enîsî Akşemseddin hakkında en önemli kaynak olan *Menâkıb-ı Akşemseddin*'in yazarıdır.⁴

Süheyl Ünver'in
sından Karacaahmet
'amii (Süheyl Ünver,
İçim İstanbul, İstan-
bul 1996, s. 10)

Mir'âtü'l-vefâ, diğer adıyla *Menâkıb-ı Karaca Ahmed* isimli esere göre, Karaca Ahmed'in nesebi baba tarafından sahâbeden Enes b. Mâlik'e ulaşır. Karaca Ahmed'in babası Sûfî Abdullah diye meşhur olan Melik Şehâb b. Kara Arslan'dır. Karaca Ahmed'in annesinin adı ise Sâfiyye Hâtûn'dur. Sâfiye Hâtûn'un annesi, Şeyh Mûsâ Zûlî'nin kızıdır.⁵

Eserdeki kayda göre, Karaca Ahmed, Sultan Hamza-i Asgar'ın Mardin'deki hâkimiyeti sırasında 14 Zilhicce 545 (3 Nisan 1151) tarihinde burada dünyaya gelmiş ve 96 yıl ömür sürmüştür.⁶ Bu durumda (545+96) hicrî 641, mîlâdî 1244 senesinde vefat etmiş olmaktadır.

Karaca Ahmed'in dedesi Kara Arslan Mardin şehrinde padişah (idâreci) olmuştur. Ancak Kara Arslan'ın oğlu Melik Şehâb babası gibi idâreci olmak istemeyip yönetimi akrabasından Hamza-i Asgar Mârdînî'ye bırakmış ve zâhidâne bir hayat sürmeyi tercih etmiştir. Melik Şehâb'ın oğlu Karaca Ahmed de babası gibi dindar ve zâhid bir insan olduğu için mürşid aramaya başlamış ve önce Ebû Ca'fer Muhammed Basrî'ye mürîd olmuştur. Bu zâtın silsilesi tasavvuf tarihinde pek meşhur olmayan ve çoğu Basra ve Kûfe gibi Irak şehirlerinden olan kişiler yoluyla Hz. Ali'ye ulaşır.⁷ Karaca Ahmed bu zâtan tasavvufî eğitim ve icâzet al-

dıktan sonra Mardin'e dönmüş, orada Şeyh Mûsâ Zûlî'nin yanında bir süre bulunarak ondan da icâzet almıştır. Şeyh Mûsâ Zûlî, bugün Mardin'de "Şehmuz Sultan" olarak anılmakta ve türbesi ziyaret edilmektedir. Şeyh Mûsâ Zûlî, Ukayl Münbecî (Menbicî)'nin halifesidir. Tasavvufta silsilesi Hz. Ömer'e ulaşır.⁸

Bu menâkıbda nakledildiğine göre, Karaca Ahmed önce Şeyh Muhammed Basrî'ye mürid olmuş ve onun yanında tasavvufî eğitimini tamamlayıp icâzet almıştı. Bu esnâda hâtiften bir ses mânen daha fazla yükselmek istiyorsa Şeyh Mûsâ Zûlî'nin yanına gitmesini tavsiye etmiş, bunun üzerine Karaca Ahmed Mardin'e gelip Mûsâ Zûlî ile buluşmuştu. Bu buluşmada Zûlî "Benim Karaca Ahmedim" diyerek onu bağrına basmış, bundan sonra adı Karaca Ahmed olarak kalmıştır. Bu ilk buluşmada Şeyh Zûlî'nin Karaca Ahmed'e fazla iltifat etmesi Zûlî'nin önde gelen müridlerince garip karşılanmıştı. Bir süre sonra Şeyh Zûlî Karaca Ahmed'e icâzet verip onu ser-halife olarak tâyin etti.⁹

Yine Enîsî'nin menâkıbda naklettiğine göre, Şeyh Mûsâ Zûlî bir gün Mardin'de müridleriyle otururken "Rum'da (Anadolu'da) evliyâdan acaba kim var?" diye Karaca Ahmed'e sordu. Karaca Ahmed bir süre tefekküre daldı, sonra "Bilinmedik bir kimse yok, ancak bir öyük üzerinde bir güvercin var, onu tanıyamadım" dedi. Şeyh Zûlî müridlerinden Hacı Tuğrul Baba'ya bu durumu araştırmasını söyleyince o bir doğan şekline girip uçmuş, Rum vilâyetine varıp o güvercini görmüş, yakalamak isteyince güvercin bir tavşancıla dönüşmüş ve doğanın kanadını kırmış. Kolu kırık olarak Mardin'e dönen Hacı Tuğrul Baba'yı Mûsâ Zûlî karşılamış ve Karaca Ahmed'e o kolu sıvayarak iyileştirmesini söylemiş. Karaca Ahmed bu isteği yerine getirip kolu bir anda iyileştirince Şeyh Mûsâ Zûlî: Ey Karaca Ahmed! Rûm'da (Anadolu'da) bulunan insanlar senin sıvamanla şifâ bulsun" diyerek onu Anadolu'ya göndermiş.¹⁰

Eserde nakledildiğine göre, Karaca Ahmed Anadolu'nun birçok yerinde gezmiş, bazı bölgelerde bir süre ikâmet edip tekke kurmuş, halka şifâ dağıtmıştır. Bu esnâda Karaman pâdişahı (yöneticisi) Sultan Alâeddin bir hastalığa yakalanmış, saçı sakalı dökülüp zayıflamıştı. Doktorlar çâre bulamayınca sultan adamlarını gönderip Karaca Ahmed'i dâvet etti. Karaca Ahmed padişahın vücuduna elini sürdü, padişah kısa sürede iyileşti. Bunun üzerine Sultan Alâeddin Karaca Ahmed'e büyük ikram ve ihsânlarda bulunmak istedi ancak Karaca Ahmed dünya malına önem vermediği için bunları kabul etmedi.¹¹

Menâkıb'a göre, Karaca Ahmed Anadolu'da birçok yeri gezdikten sonra Sakarî (Sakarya nehri) kenarındaki bir köye yerleşti. Bu köye Enîsî'nin eserini yazdığı dönemde "Baş Karaca Ahmed" deniyormuş. Yazar Karaca Ahmed'in asıl kabrinin bu köyde olduğunu, Karaca Ahmed'e nisbet edilen diğer mezarların ise onun çocuklarına âit olduğunu söyler.¹²

Yine eserde nakledildiğine göre, Karaca Ahmed bir gün Sakarî (Sakarya) nehri kenarında seccâde üzerinde ibâdet ederken nehirden bir balık sıçrayıp Karaca Ahmed'in seccâdesine gelmiş. Karaca Ahmed onu nehre salınca balık tekrar sıçrayıp seccâdeye gelmiş. Bunun üzerine Karaca Ahmed'e balığın mürid olmak is-

Karacaahmet Mezarlığı'nın havadan görünümü

tediği ilham olunmuş, o da balığa evrâk telkîn etmiş. Yazar, bu balığın bıyıklı balık olduğunu ve Karaca Ahmed ile dostlarının o tür balığı yemediğini nakle-
der.¹³

Bu menkıbelerden anlaşıldığı kadarıyla, Karaca Ahmed önce Şeyh Muhammed Basrî'nin yanında (muhtemelen Irak'ta) tasavvufî eğitim almış, sonra Mardin'e gelip Mûsâ Zûlî'nin yanında tasavvufî eğitime devam etmiş ve icâzet almıştır. Bu rivâyetlere göre, Karaca Ahmed'in Hacı Bektaş Velî ile şeyh-mürîd gibi bir ilişkisi yoktur. Hattâ Hacı Bektaş tarafından Şeyh Mûsâ Zûlî'nin bir mürîdinin kolunun kırıldığı şeklindeki menkıbe sembolik olarak bu iki tasavvuf cemâati arasında bir rekâbetin olduğunu akla getirmektedir. Enîsî'nin kaydettiği silsileye göre Karaca Ahmed'in mensup olduğu tasavvuf ekolünün Bektâşî silsilesiyle de ilişkisi yoktur.

Eserde, Karaca Ahmed'e Şeyh Mûsâ Zûlî tarafından fazla iltifat edilmesinin Zû-

lî'nin eski ve kıdemli mürîdleri tarafından yadırgandığı nakledilir. Belki de bu durum kıdemli mürîdler (halifeler) arasında huzursuzluğa sebep olunca Karaca Ahmed Mardin'i terk edip Anadolu'nun iç ve batı bölgelerine göç etmiş olabilir. Gittiği bölgelerde halka şifâ dağıttığı için kısa sürede adı duyulmuş ve sevilen bir şahsiyet olmuştur. Günümüzde de biyo-enerji değeri yüksek olan bazı insanların hasta insanlara dokunmak sûretiyle onlara enerji aktardıkları ve kısa sürede iyileşmesine yardımcı oldukları bilinmektedir. Karaca Ahmed'in de böyle bir enerjiye sahip olduğu tahmin edilebilir.

Karaca Ahmed'in menkıbelerini derleyen Enîsî'ye göre onun kabri Sakarya nehri kenarında bir köydedir,¹⁴ ona nisbet edilen diğer mezarlar ise çocuk ve torunlarına âit mezarlardır. Bu durumda yazara göre Üsküdar'daki Karaca Ahmed Türbesi de onun evlâdından birine âit olmaktadır. Tarihte Karaca Ahmed isminde birden çok kişinin yaşadığı ve bunların birbirine karıştırıldığı da düşünülebilir.

Enîsî'nin eserindeki bilgilerin diğer kaynaklardaki bilgilerle örtüşmeyen yönleri de vardır. Bunlardan bazıları şunlardır: Âşıkpaşazâde ve Âlî Mustafa'ya göre Karaca Ahmed Orhan Gazi döneminde yaşamıştır.¹⁵ Osman Gâzi mîlâdî 1326'da, oğlu Orhan Gâzi de 1359'da vefat ettiğine göre Karaca Ahmed bu tarihlere yakın bir dönemde yaşamış olmalıdır. Enîsî'ye göre ise Karaca Ahmed mîlâdî 1151'de doğmuş ve 1244'te vefat etmiştir. Yani diğer kaynaklarla arasında bir asırlık fark vardır. *Hacı Bektaş Vilâyetnâmesi*'ne göre Karaca Ahmed Sivrihisarlı Şeyh Nûreddin'in mürîdidir.¹⁶ Enîsî'ye göre ise onun birinci şeyhi Muhammed Basrî, ikinci şeyhi Mûsâ Zûlî'dir.

Hüseyin Enîsî *Mir'âtü'l-vefâ* isimli bu menâkıbı derlerken "bazı kitaplardan ve güvenilir insanlardan yararlandığını"¹⁷ söylemiş ise de bu kitapların isimlerini belirtmemiştir. Onun günümüze ulaşmamış bazı kaynakları kullanmış olması muhtemeldir.

Diğer kaynaklarla çelişen bazı yönleri olmakla birlikte, Hüseyin Enîsî'nin Karaca Ahmed hakkındaki bu eseri onun hakkında yeni bilgiler ihtivâ ettiği için oldukça önemlidir ve Karaca Ahmed hakkında bundan sonra yapılacak araştırmalarda önemli bir referans olarak kullanılacaktır.

DİPNOTLAR

¹ Karaca Ahmed hakkındaki eski ve yeni kaynakların toplu bir listesi için bk. Haşim Şahin, "Karaca Ahmed", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2001, XXIV, 374-375.

² Sadberk Hanım Müzesi: Piyasa Caddesi No: 27-29 Büyükdere, Sarıyer / İstanbul.

³ Sadberk Hanım Müzesi'ndeki nüshanın müstensihî eserin adında bir kelimeyi atlayarak ismini *Mir'âtü'l-vücûhi's-safâ* şeklinde kaydetmiştir. bk. Seyyid Hüseyin Enîsî, *Mir'âtü'l-vefâ li-vücûhi's-safâ (Menâkıb-ı Karaca Ahmed Sultân)*, Vehbi Koç Vakfı Sadberk Hanım Müzesi Hüseyin Kocabaş Kitaphâğı Türkçe Yazmaları Bölümü, nr. 169, vr. 3b. Doğrusu Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki nüshada kayıtlıdır.

⁴ *Menâkıb-ı Akşemseddin* Ali İhsan Yurt ve Mustafa Kaçalın tarafından daha önce yayınlanmıştır.

⁵ Seyyid Hüseyin Enîsî, *Mir'âtü'l-vefâ*, (Sadberk Hanım Müzesi nüshası), vr. 3b-4b.

⁶ *a.g.e.*, vr. 4b-5a.

⁷ Ebû Ca'fer Muhammed Basrî, Ebû Abdullah Ca'fer Kûfî, Ebû Yûsuf Muhyiddin Medenî, Ebû Osman Nasrud-din Kûfî, Ebû Nasrullah Muhammed Ruvî, Ebû Muhammed Hamîd Nessâc Bağdâdî, Ebu'l-Azîz Ca'fer Basrî, Ebu'l-Kâsım Ali Gazâlî, Esed Aynî, Ebû Osman Ca'fer Kûfî, Ebû Sa'îd Hasan Basrî, Ali b. Ebî Tâlib. Bk. Sey-yid Hüseyn Enîsî, *a.g.e.*, vr. 6a-6b.

⁸ Mûsâ Zûlî, Ukayl Münbecî (Menbici), Müslim b. Zeyd el-Esmer es-Serûcî, Ebu't-Tâc Remlî, Ebû Sa'îd Har-rânî, Ebû Tâhîr Tayyib Remlî, Ebu'l-Müslim Havlânî, Ya'kûb b. Abdullah Arabî, Ömer b. Hattâb, Hz. Peygam-ber. bk. Enîsî, *a.g.e.*, vr. 6b-7a. Mûsa Zuli'nin Ukayl Menbici'nin mürid ve halifesi olduğu hakkında ayrıca bk. Nureddin Şattanufî, *Behcetü'l-esrar*, Kahire 2001, s. 316.

⁹ Enîsî, *a.g.e.*, vr. 7a-7b, 8b.

¹⁰ *a.g.e.*, vr. 12a-14a.

¹¹ *a.g.e.*, vr. 16a-17a.

¹² *a.g.e.*, vr. 17a.

¹³ *a.g.e.*, vr. 18b-19a.

¹⁴ Karaca Ahmed Sultan Köyü önceleri Eskişehir'in Sivrihisar ilçesine bağlı iken daha sonra Ankara'nın Po-latlı ilçesine bağlanmıştır. bk. Ahmet Bican Atmaca, *Sivrihisar'da Yetişen Ünlüler ve Menkıbeleri*, Sivrihisar 2001, s. 39.

¹⁵ Âşıkpaşazâde, *Tevârih-i Âl-i Osmân* (nşr. Ali Bey), İstanbul 1332, s. 200; Âlî Mustafa, *Künhü'l-ahbâr*, İstan-bul 1271, s. 62.

¹⁶ *Vilâyetnâme* (haz. A. Gölpınarlı), İstanbul 1958, s. 18-19.

¹⁷ Enîsî, *a.g.e.*, vr. 2a.